

Colecția *Viața în Hristos*

Seria „Mărgăritare”

14

**Sfântul Maxim Mărturisitorul
Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru
Sfântul Grigorie Palama**

CUM NE MÂNTUIM?

Traducere din limba greacă veche
de Monahia PARASCHEVA ENACHE

Ediție îngrijită de Pr. DRAGOȘ BAHRIM

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA

Iași, 2025

ARHIEPISCOPIA IAȘILOR

CENTRUL DE STUDII
PĂTRISTICE

SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

Cuprins

<i>Introducere</i> (Pr. Dragoș Bahrim)	7
Sfântul Maxim Mărturisitorul <i>Cuvânt ascetic, după întrebare și răspuns</i>	25
Al Sfântului Neofit Monahul și Zăvorâtul, <i>Cuvântul al VI-lea la Sfintele porunci ale Domnului nostru Iisus Hristos</i>	77
Al celui întru sfinți, Părintelui nostru Grigorie Palama, <i>Decalogul poruncilor după Hristos</i>	101

Introducere în creștinism prin poruncile lui Hristos

Εἰ δὲ θέλεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον
τὰς ἐντολάς.

Iar de vrei să intri în viață, păzește poruncile.

Matei 19, 17

Nu este altă cale de a trăi creștinismul decât prin cercetarea poruncilor lui Hristos și asumarea lor. Ne mărturisește aceasta tot Noul Testament și întreaga Tradiție. Toată virtutea ce o poate lucra cel ce intră în Biserică prin Botez – care este și el poruncă a Domnului (Mt. 28, 19) – se împlinește prin ascultarea poruncilor lui Hristos. Din perspectivă practică, tot cuvântul Evangheliei, spus de Mântuitorul lumii, ar trebui asumat de către creștini ca poruncă. Nimic nu este rostit în plus sau în minus. În Evanghelii s-a păstrat cu exactitate tot ce este necesar pentru mântuire. Un răspuns esențial la întrebarea firească, pe care fiecare dintre noi ne-am pus-o la un moment dat – „Cum mă mântuiesc?” –, îl reprezintă, cu siguranță, imperativul

împlinirii Evangheliei, adică al poruncilor Domnului cuprinse în ea.

Asocierea celor trei scrieri cuprinse în volumul de față s-a făcut din perspectiva unui răspuns la această întrebare. Fiecare lucrare, deși alcătuită la distanță de sute de ani una de cealaltă, constituie un răspuns și un îndemn la împlinirea poruncilor Domnului.

Cuvântul ascetic al Sfântului Maxim Mărturisitorul (CPG 7692)¹ este una dintre cele mai frumoase și mai apreciate scrieri ale marelui teolog bizantin, uimind prin mai multe calități: simplitate, valoare de sinteză, metodă hermeneutică, deoarece integrează textele biblice parcă într-o măsură mai amplă decât orice altă scriere a sa. Lucrarea este un adevărat manifest pentru o viață duhovnicească întemeiată pe Evanghelie și, totodată, un manual pentru mântuire. Cu toate acestea, ea lipsește din *Filocalia* greacă și din cea slavonă, dar este prezentă în cea rusă² și în cea română³. Textul a fost

¹ Ediția F. Combefis în PG 90, 912 A – 956 D; Peter Van Deun (ed.), *Maximi Confessoris Liber asceticus*, CCSG 40, Brepols, Turnhout, 2000, ediție critică realizată pe baza a peste 60 de manuscrise. Traducerea de față are la bază această ultimă ediție.

² *Dobrotoljubie*, Moscova, 5 vol., 1877-1889, reeditare, Jordanville, New York, 5 vol., 1963-1966. Textul nostru se regăsește în vol. 3, pp. 149-176, respectiv vol. 3, pp. 100-119.

³ *Filocalia sfințelor nevoințe ale desăvârșirii*, ed. Pr. Dumitru Stăniloae, vol. 2, Sibiu, 1947, pp. 1-35. Traducerea este făcută pe baza ediției din PG 90.

apreciat și de tradiția ascetică românească de descendență paisiană, fiind inclus în proiectul unei *Filocalii* elaborate la finalul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, la Mănăstirea Neamț⁴. În pofida popularității sale în lumea bizantină, numărul studiilor științifice actuale asupra *Cuvântului ascetic* este, de asemenea, foarte redus⁵.

⁴ Este vorba despre manuscrisul românesc BAR 1455, intitulat *Filocalia de la Neamț*, ff. 285^r-297^v, proiect de ediție tipărită în limba română a *Filocaliei*, nefinalizat, datând din anii 1811-1816, cf. Claudiu-George Dulgheru, *Versiuni inedite al Filocaliei traduse la Mănăstirea Neamț între a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea* (Ms. 1455 BAR). *Ediție de text și studiu filologico-lingvistic*, teză de doctorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2025, pp. 26-29. *Filocalia de la Prodromu*, ed. Doina Uricariu, cu studiul Acad. Virgil Cândea, 2 vol., Ed. Universalis Books, New York, 2001, nu conține *Cuvânt ascetic*.

⁵ I.-H. Dalmais, „La doctrine ascétique de saint Maxime le Confesseur, d'après le «Liber asceticus»”, *Irénikon*, 26, 1953, pp. 17-39; M.-L. Gatti, *Massimo il Confessore. Saggio di bibliografia generale ragionata e contributi per una ricostruzione scientifica del suo pensiero metafisico e religioso*, Milano, 1987, pp. 64-66. S. Gysens, „Les traductions latines du *Liber asceticus* (CPG 7692) de saint Maxime le Confesseur”, *Augustiniana*, 46, 1996, pp. 312-338; Peter Van Deun, „Introduction”, în *Maximi Confessoris Liber asceticus*, CCSG 40, Turnhout, 2000, pp. XV-CCLXVIII; V.-L. Dupont, „Vivre l'impossible humain dans la foi au Fils de Dieu. Une lecture du «Liber Asceticus» de saint Maxime le Confesseur”, *Collectanea Cisterciensia*, 67, 2005, pp. 67-79; Pablo Argárate, „«Car mes iniquités dépassèrent ma tête»: les fonctions du texte biblique dans la section katanyktique du «Logos Asketikos» de Maxime le

Cuvântul ascetic ar trebui să stea în deschiderea oricărei ediții a operelor Sfântului Maxim, prin forța și unitatea sa teologico-ascetică, precum și prin direcțiile definitive trasate. Totuși, unul dintre primii săi interpreți, I.-H. Dalmais, socotea că este mai degrabă o operă de final al vieții, un adevărat testament spiritual⁶. O cercetare a temelor și lexicului maximian utilizat va arăta însă o afinitate cu textele ascetice și exegetice mai timpurii ale Sfântului (de exemplu, *Patru sute de capete* despre dragoste) și nu cu operele de maturitate, de maximă intensitate teologică (precum *Ambigua*). De aceea, cred că *Cuvântul ascetic* trebuie așezat printre scrierile de

Confesseur", în L. Di Tommaso, L. Turcescu (eds.), *The Reception and Interpretation of the Bible in Late Antiquity. Proceedings of the Montréal Colloquium in Honour of Charles Kannengiesser, 11-13 October 2006* (Bible in Ancient Christianity 6), Leiden, Boston, 2008, pp. 17-36; J.-Cl. Larchet, *Sfântul Maxim Mărturisorul. O introducere* (Patristica. Studii 3), trad. Marinela Bojin, ed. Pr. Dragoș Bahrim, Editura Doxologia, Iași, 2013, pp. 83-86; Florin Crîșmăreanu, „*Liber asceticus*. O lectură anagogică a Scripturii”, în *Classica et Christiana*, 9, nr. 1, 2014, pp. 57-84, reluat în volumul *Analogie și hristologie. Studii dionisiene și maximiene*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, pp. 127-171; Ian M. Gerdon, „The Evagrian Roots of Maximus the Confessor's *Liber asceticus*”, *Studia Patristica*, LXXV, 2017, pp. 129-135; Stefano Parenti, „A Prayer from the Liturgy of St. James in the *Liber Asceticus* of Maximus the Confessor”, *Studi sull'Oriente Cristiano*, 25, 2, 2021, pp. 39-46.

⁶ Cf. I.-H. Dalmais, «L'oeuvre spirituelle de Saint Maxime le Confesseur. Notes sur son développement et sa signification», *Supplément de la Vie spirituelle*, 6, 1952, pp. 224-225.

**Al celui întru sfinți,
Părintelui nostru Grigorie Palama,
*Decalogul poruncilor după Hristos*¹**

*Domnul Dumnezeuul tău Unul Domn este*², cunoscut în Tatăl și în Fiul și în Duhul Sfânt: în Tatăl-nenăscut, în Fiul-născut, fără de început, fără de timp și fără patimă, ca și Cuvânt, Care prin Sine Însuși ungând ceea ce a luat de la noi, Se numește Hristos [adică Cel Uns]; și în Duhul Sfânt, și Acesta provenind de la Tatăl, dar nu prin naștere, ci prin purcedere. Numai și numai Acest Dumnezeu este Dumnezeu adevărat, Cel în Treimea ipostasurilor, Unul Domn fiind și nedespărțit: prin ființă, voință, slavă, putere și lucrare și prin toate semnele/în-sușirile dumnezeirii. *Pe Acesta singur Îl vei iubi și numai Lui te vei închina din tot cugetul tău, din toată inima ta și cu toată puterea ta, și vor fi cuvintele Lui și poruncile Lui*

¹ Traducere după Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Συγγράμματα, t. V, Tessalonic, 1992, pp. 251-260.

² Deut. 6, 4.

*întru inima ta, ca să le faci pe ele, să le cugeți și să vorbești despre ele, când stai sau când mergi, dormind sau treaz fiind*³. Și îți vei aminti pururea de Domnul Dumnezeuul tău⁴ și numai de El te vei teme⁵ și nu Îl vei uita pe El, nici poruncile Lui; în acest chip, îți va da ție putere ca să faci voia Lui. Căci nimic altceva nu cere de la tine decât să te temi de El și să-L iubești și să *umbli în toate căile Lui*⁶. *Aceasta este slava ta*⁷ și Acesta este Dumnezeuul tău. Să nu iei aminte la nepătimirea îngerilor celor mai presus de lume, nici la caracterul lor nevăzut, nici la răul foarte mare al celui ce a căzut de acolo, nici la înțelepciunea și la agerimea lui și multa lui măiestrie spre înșelare și să slăvești ceva dintre acestea ca fiind de o cinste cu Dumnezeu. Să nu privești la măreția cerului și la felurimea mișcărilor lui, la strălucirea soarelui sau la lumina lunii, la sclipirea celorlalte stele, nici la buna întocmire a văzduhului, la bogăția mării și la rodirea pământului și să îndumnezeiești ceva dintre toate acestea. Căci acestea toate sunt numai roabe și făpturi aduse la ființă din neființă prin Cuvântul Lui. *Căci El a zis, și s-au făcut, El a poruncit, și s-au zidit*⁸. Pe Acesta deci singur Stăpân

³ Deut. 6, 5-7.

⁴ Cf. Deut. 8, 18.

⁵ Cf. Deut. 6, 13.

⁶ Deut. 10, 12.

⁷ Deut. 10, 21.

⁸ Ps. 32, 9.

și Ziditor a toată făptura să-L slăvești ca Dumnezeu, de El să te lipești cu dragoste și Lui să te pocăiești ziua și noaptea pentru păcatele tale, cele de voie și cele fără de voie. Căci El Însuși este îndurător, milostiv, îndelung răbdător și mult milosârd⁹ și veșnic făcător de bine, făgăduind și dăruind Împărăția cerească și fără de sfârșit, viață fără de durere, viață fără de moarte și lumină spre desfătare neînserată celor ce Îl cinstesc și celor ce se închină Lui și Îl iubesc și-I păzesc toate poruncile Lui. Dar tot El este și *Dumnezeu zelos*¹⁰ și drept Judecător, pedepșitor înfricoșat, răsplătind celor ce nu se tem de El și celor ce nu cred în El și leapădă poruncile Lui veșnică pedeapsă, foc nestins, durere neîntreruptă, întristare nemângâiată, veșmântul întunericului celui fără rază, locaș întunecat și strâmtorat, jalnică scrâșnire a dinților¹¹, viermii cei neadormiți care-și varsă veninul¹² și toate cele pe care le-a pregătit celui dintâi rău apostat și, împreună cu acesta, tuturor celor care s-au lăsat amăgiți de el și celor care i-au urmat lui¹³, care L-au lepădat în faptă, în cuvânt și în cuget pe Însuși Făcătorul lor.

⁹ Cf. Ps. 102, 8.

¹⁰ Ieș. 20, 4.

¹¹ Cf. Mt. 8, 12.

¹² Cf. Mc. 9, 48.

¹³ Cf. Mt. 25, 41.

*Nu vei face nici o asemănare a toate câte sunt în cer sus și toate câte sunt jos pe pământ și în apă ca să te închini lor și să le cinstești ca dumnezei*¹⁴. Toate sunt zidiri ale lui Dumnezeu Unuia, create în Duhul Sfânt prin Fiul și Cuvântul Lui, Care Cuvânt al lui Dumnezeu, *la sfârșitul veacurilor*¹⁵, luând trup din pânțe fecioresc, *S-a arătat pe pământ, și cu oamenii S-a amestecat*¹⁶ și, pătimind pentru mântuirea lor, murind și înviind, S-a înălțat la ceruri cu trupul și *a șezut de-a dreapta mării întru cele de sus*¹⁷ și cu care trup iarăși va veni cu slavă *să judece viii și morții*¹⁸. Așadar, Acestuia Care pentru noi, S-a înomenit îi vei face icoană pentru iubirea către Acela și îți vei aminti prin ea de El și prin ea (icoană) te vei închina Lui, ridicându-ți mintea prin ea la trupul acela închinat al Mântuitorului Care șade de-a dreapta Tatălui în ceruri.

Asemenea și chipurile sfinților le vei face și le vei cinsti nu ca dumnezei (căci aceasta nu este îngăduit), ci pentru evlavia și dragostea ta către aceia și pentru covârșitoarea lor cinste, mintea înălțându-se prin mijlocirea icoanei către aceia, așa cum și Moise a făcut icoanele heruvimilor înlăuntrul *Sfintei Sfintelor*¹⁹, iar

¹⁴ Ieș. 20, 4; Deut. 5, 8.

¹⁵ Evr. 9, 26.

¹⁶ Bar. 3, 38.

¹⁷ Evr. 1, 3.

¹⁸ II Tim. 4, 1.

¹⁹ Cf. Ieș. 25, 17.